

İçindekiler

1. Giriş

- 1.1. Enerji Sektöründeki Zorluklar
- 1.2. Sendikalar Açısından Temel Zorluklar
- 1.3. Güvenceli İstihdam, İyi Koşullar, İnsan Onuru
- 1.4. Irak Hakkında

2. Enerji Endüstrisine Genel Bir Bakış

- 2.1. Petrol
- 2.2. Gaz
- 2.3. Elektrik
- 2.4. Kömür
- 2.5. Nükleer Enerjinin Yeniden Doğuşu
- 2.6. Yenilenebilir Enerji
- 2.7. Hidrojen

3. ICEM Çerçeve Sözleşmeleri

- 3.1 ICEM'in Enerji Sektöründeki Yeni Küresel Çerçeve Sözleşmeleri
 - 3.1.1. ENI
 - 3.1.2. Lukoil
 - 3.1.3. EDF
- 3.2. Enerji Sektöründe Varolan Küresel Çerçeve Sözleşmeleri
 - 3.2.1. Statoil
 - 3.2.2. Endesa

4. ICEM Enerji Ağları

- 4.1. Asya Pasifik Elektrik Enerjisi Ağı
- 4.2. Balkanlar ve Güneydoğu Akdeniz Ağı
- 4.3. Hazar Denizi Enerji Ağı
- 4.4. ExxonMobil İşçileri Ağı
- 4.5. Uluslararası Nükleer Enerji İşçileri Sendika Ağı

5. ICEM-ITF Küresel Petrol ve Gaz Sendikaları İttifakı

6. Enerji sektöründe sendikal durum – Bir kesit

- 6.1. Önemli Uyuşmazlıkların Konuları
- 6.2. Sürdürülebilir ve Yenilenebilir Enerji Konusundaki Tutum
- 6.3. Kyoto Protokolü, Küresel Isınma, vb
- 6.4. Taşeron İşçiliği
- 6.5. HIV / AIDS
- 6.6. Kadın İşçiler
- 6.7. Özelleştirme / Kuralsızlaştırma
- 6.8. ICEM Üyesi Örgütler ve Küresel Çerçeve Sözleşmeler

7. Küresel enerji - ICEM'in vizyonu

1. Giriş

Bizler ICEM Dünya Enerji Konferansı için 2002'nin sonunda Roma'da bir araya geldiğimizde petrolün varil fiyatı 23 Amerikan doları civarında iken, bu raporun yazılışı sırasında, 70 doların hayli üzerindeki rekor bir fiyatın altına inerek 60 dolar civarında seyrediyor. Ucuz petrolün sonunun geldiği, fiyatın bu noktada sabitlendiği yönünde güçlü göstergeler var.

Bu durum, gelişmekte olan ülkeler hızlı büyümelerini sürdürmek amacıyla dünya enerji piyasalarından daha fazla pay elde etme mücadelesini sürdürürken ve çalışanlar enerji faturalarıyla baş etmeye çalışırken bütün dünyada gerilimlerin ve problemlerin artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, endüstrinin bütün sektörlerinde çalışma koşulları ve ücretler üzerindeki baskı sürüyor, esneklik uygulanmaya çalışılıyor ve yakın zamanlara kadar ana uğraş alanı olarak görülen her tür faaliyet taşeronla veriliyor.

Bu süreçler ICEM'in taşeron işçiliği üzerine kampanyasının konusunu oluşturuyor. Arz güvenliği ve sürdürülebilir gelişme enerji konusundaki politik tartışmaların merkezinde yer alıyor. Bütün ithalatçı ülkeler bir yandan en büyük tedarikçileriyle uzun süreli ve istikrarlı anlaşmalar imzalamaya çalışırken, öte yandan da enerji kaynaklarını çeşitlendirmenin yollarını arıyorlar. Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ülkelerin gündemine daha ciddi bir şekilde giriyor. Hem karbondioksit düzeyinin aşağı çekilmesiyle ilgili hedeflere ulaşılması hem de elektrik enerjisi kaynaklarının güvenceye alınması için nükleer enerjiye yatırım yapılması yönünde güçlü bir eğilim bulunmaktadır.

1.1. Enerji Sektöründeki Zorluklar

Enerji sektöründe büyük problemlerle karşı karşıyayız. Şu anda dünyada insanların 1/3'ü elektrik enerjisine ulaşamamaktadır. 2025 yılında petrole olan talep bugün ile karşılaştırıldığında % 45, gazla olan talep %65 daha fazla olacaktır. Bu tarihte Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi olacağı ve dünya nüfusunun 1-2 milyar artacağı tahmin edilmektedir.

Aynı zamanda çevresel problemler gündemimizde her geçen gün daha fazla yer alıyor. 1997 yılında Kyoto Protokolü'nün imzalanmasından şu ana kadar geçen süre içerisinde atmosferdeki karbon emisyonu %16 arttı. Bu bağlamda bu oranın 2010 yılında % 33, 2025 yılında en az % 45 artacağını söylemek hiçbirimiz için sürpriz olmasa gerek. Eğer bu konuda bir şey yapılmazsa bu yüzyıl içerisinde küresel ısınma 5,8 santigrad derece dolayında artacak. Ve gelecek 20 yıl bu bağlamda iklim değişikliği ile mücadele etme açısından zor bir dönem olacak. Bu yaklaşımın çevrecilerin söylemleri olduğunu düşünebilirsiniz. Ancak bu bilgiler petrol şirketi BP tarafından 2005'in Kasım'ında kamuoyuna açıklandı.

1.2. Sendikalar Açısından Temel Zorluklar

Gezegenimizdeki belli ülkeler doğal kaynaklardan nasibini fazlasıyla almıştır. Ama bu zenginlik genellikle çatışmayı ve acıyı beraberinde getiren bir lanettir. Bu durum önde gelen küresel sivil toplum kuruluşlarının fosil yakıt sanayisinin ortadan kaldırılması yönündeki çağrısına güç katıyor. Ama ICEM sendikaları, faaliyet gösterdikleri sanayi kollarının barışa yönelmesini, insanlara saygılı olmasını ve sürdürülebilir gelişmeye -herkesin yararlanabileceği şekilde- katkıda bulunmasını eylemleriyle sağlıyor.

ICEM'in örgütlü olduğu sektörler sürdürülebilir gelişmenin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarını kapsıyor. Bu sektörlerde çalışanların çıkarlarını korumayı

amaç edinen ICEM, işçileri ve onların yaşadığı ve çalıştığı toplumu temsil etmektedir. ICEM, bu nedenle, sürdürülebilir gelişme kavramını ve sürdürülebilir toplum anlayışını işçiler açısından sürekli olarak tanımlamak ve geliştirmekle yükümlüdür. Bu sayede Sosyal Enerji Politikamızın temel ilkeleri sektörün gelecekteki küresel gelişmesi çerçevesinde önemini koruyacaktır. Fakat bu politikanın hayata geçirilmesinde işçiler büyük görevlerle ve zorlu düşmanlarla karşı karşıyalar.

1.3. Güvenli İstihdam, İyi Koşullar, İnsan Onuru

Dünyadaki milyonlarca insan yaşamını sürdürebilmesi hizmet sektörünün yanı sıra enerji çıkarımı ve üretimine bağlıdır. ILO'ya göre, enerji endüstrisindeki her istihdam alanı için, mal ya da hizmet üretilen ikincil sektörlerde azami 4 *dolaylı iş alanı* yaratılmaktadır. Elbette bu sektörler üretim veya katma değer yaratan hizmet sektörleridir. Enerji ve gaz endüstrisinde devam etme eğiliminde olan yapısal değişiklikler bu sektörlerle ilgili birçok alanı etkileyerek endüstri ilişkilerini de her geçen gün daha karmaşık bir yapıya doğru götürüyor.

Toplu sözleşme kapsamındaki işçiler diğer işçilerle karşılaştırıldığında genellikle daha iyi çalışma ve emeklilik şartlarına sahipler. Enerji sektöründe çalışan işçiler birçok ülkede diğer sektörlerde çalışan işçilerden göreceli olarak çok daha fazla kazanmaktadır. Fakat aynı işyerinde aynı işi yapan işçiler arasında eşitsizlikler bulunmaktadır. Sektörde son dönemde ortaya çıkan şirket birleşmeleri ve devralmalar dalgası istihdam ve sendika üyelik süreçlerini doğrudan etkiliyor.

Sendikal hareketin genel üye tabanı zayıflamaktadır. “Ana iş alanı” kavramını yeniden tanımlayan yeni emek örgütlenmesi biçimleri şirketleri geleneksel enerji istihdamını daraltmaya yöneltti. Bu istihdam alanları daraldıkça, sendikalar ile işveren örgütleri arasındaki toplu sözleşmelerin kapsamı da daralıyor. Üstelik bütün dünyada ücret giderlerini aşağı çekmek için, sendikalaşmamış taşeron işçilerden oluşan yeni bir nesil yaratıldı. Her ne kadar istisnalar olsa da, genellikle bu işçiler iş ve iş güvenliği kanunlarınca korunmamakta ve varolan toplu sözleşmelerden yararlanamamaktadırlar.

1.4. Irak Hakkında

20 Mart 2003'te ABD Irak'a saldırdı. Irak'ı işgal eden koalisyon güçleri tarafından açıklanan resmi saldırı nedeni Irak'ta kitle imha silahlarının bulunmasıydı. ABD yönetiminin inkâr ettiği diğer olası hedefleri arasında ise genel olarak Ortadoğu'da ve petrol zengini Körfez bölgesinde güç göstermek ve ABD askeri müdahalesi konusunda ciddi bir tehdit yaratmak amacıyla Irak'ta sürekli kalabileceği askeri üsler kurmak yer alıyordu. Amerikan petrol şirketlerinin Irak'taki petrol zenginliklerine kolayca ulaşabilmesi de elbette bu hedefler arasında yer alıyordu.

Nedeni ne olursa olsun, başta işlerinin stratejik doğasından kaynaklanan nedenlerden dolayı hedef haline gelen petrol sektöründe çalışan işçiler olmak üzere toplumun büyük bir çoğunluğu büyük acılar yaşıyor.

Ülkedeki enerji işçileri ile birkaç defa temasa geçildi. ICEM, Ürdün'ün başkenti Amman'da Haziran 2006'da sektörün sendika temsilcileri ile bir araya geldiğimiz bir seminer düzenledi.

Bu seminerde Irak'ta enerji sektörünün taşıdığı önem ve Irak sendikalarının sektörün gelişmesindeki rolü üzerinde duruldu. Irak enerji sendikaları sektörde özelleştirmeye şiddetle karşı. İlk olarak, yabancı teknoloji ve bilgi birikiminden yararlanılması da dahil, Irak'taki petrol ve gaz endüstrisinin geleceğini

gündemlerine almaları gerekiyor. ICEM, bu bağlamda, Uluslararası Nakliyat Federasyonu ITF ile kurduğu *Küresel Sendikal İttifak*'ı kullanmanın yöntemlerini arayacak, Irak ve Ortadoğu-Kuzey Afrika sendikalarının taşeron işçiliği üzerine ICEM Kampanyası'na katılmasına öncelik verecektir. Bu ülkeye dışarıdan -Arap ülkelerindeki, Rusya'daki, Hazar ülkelerindeki, ABD, İngiltere, Norveç ve Fransa'daki ICEM üyesi sendikalarından- uzmanlık desteği aranacaktır. Seminerde, ICEM çerçevesinde uluslararası dayanışmaya ihtiyaç duyan Irak sendikalarına ICEM'in koordinasyon sağlamasının yanı sıra, insan ve işçi haklarını koruyan uluslararası sözleşmelere Irak'ta uyulmasını sağlaması da kararlaştırıldı.

2. Enerji Endüstrisine Genel Bir Bakış

Bu bölümde enerji sektöründeki genel duruma göz atacağız. Uluslararası açıdan önem taşıdığını düşündüğümüz trendleri gözden geçireceğiz.

2.1. Petrol

Petrol piyasalarının durumu, fiyatlarda artışa yol açan bir dizi olaydan kaynaklanıyor. Irak'taki durumda bir iyileşme gözlenmedi ve üretimin yeniden canlanması beklentileri gerçekleşmedi. Olağanüstü büyüklükteki kasırgalar açık denizde birçok petrol üretim alanını olumsuz etkileyerek piyasalarda yeni gerginliklere yol açtı. Siyasi ve etnik gerginlikler petrol üreten Afrika ülkelerinin çoğunun beklenen kapasiteyi gerçekleştirmesini engelledi. Çin ve Hindistan gibi gelişen ekonomiler hızlı gelişme ihtiyaçlarını karşılamak için enerji ithalatını artırmaya devam ettiler.

Öte yandan, Hazar Denizi bölgesi gelişmeye devam ediyor ve sözcülemi Kuzey Denizi boyutlarında bir aktör haline geliyor. Hızla gelişen bu bölgede toplu sözleşme alanında ilerlemeler olmakta, Hazar Denizi Enerji Ağı bağlamında ICEM bu gelişmeleri desteklemektedir.

Beş büyük petrol şirketi -Amerika menşeli *ExxonMobil* ve *Chevron* ile birlikte Avrupa kökenli BP, *Shell* ve *Total* - önümüzdeki üç yıl içerisinde 250 milyar doları paylaşacaklar. Bu tahmin varil fiyatının 56 dolarda sabit kalacağı varsayımına dayanıyor. Bu raporu yazarken petrolün varil fiyatı 78 dolardan 60 dolar civarına inmişti.

Araştırmacılar petrol şirketlerinin doğalgaz ve petrol arama ve üretme ve bu konudaki projelere yatırım yapma konusunda yeterli olanaklara sahip olmadığını söylüyorlar. 1980'lerde sektör, hissedarlar kâr paylarını aldıktan sonra, serbest nakit akışlarının %80'inden fazlasını yeni petrol arama ve üretme faaliyetlerine harcıyordu. Bugün bu faaliyet için ayrılan pay % 40'a kadar düştü. Rusya'daki iş iklimi yumuşamadan ve Ortadoğu'da dış yatırımlara izin verilmeden bu durum değişecek gibi görünmüyor.

BP 2005 yılı kârlarını 19 milyar dolar olarak açıkladı. ExxonMobil ise bu yıl içerisinde hissedarlar kârlarını da %56 artırarak 36 milyar dolar gibi rekor düzeyde bir kâr elde etti. Rafinerilerin derecelerini yükseltmek için yapılan yatırımlar doğalgaz ve petrol arama ve üretme faaliyetleri dışındaki sektör faaliyetlerini geliştiriyor. Fakat bu durum aynı zamanda maliyetin düşürülmesi konusunu da gündeme getiriyor. İşçiler bunun ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlar ve bu nedenle, maliyetlerin düşürülmesini hissedarlar kadar mutlu karşılamayacaklardır.

2.2. Gaz

Bir numaralı küresel petrol üreticisi Rusya'da 2005'te arz konusunda ciddi gerginlikler yaşandı. Gürcistan'daki petrol boru hatlarında meydana gelen patlamalar ve Ukrayna ile gümrük vergileri konusunda yaşanan ihtilaflar Batı Avrupa'ya enerji sevkiyatını kısa bir süre de olsa etkiledi. Bu durum birçok Avrupa hükümetini sadece gaz fiyatları açısından değil arz güvenliği açısından da gaz ithal ettikleri ülkeler konusunda yeniden düşünmeye sevk etti. Dağıtım konusunda önemli sayılabilecek yeni örgütlenmeler gündemde. Bu durum hem üreten hem de tüketen ülkelerdeki üyelerimizi etkileyecektir.

Sıvılaştırılmış doğal gaz bütün dünyada önem kazanıyor. Bu nedenle, sendikaların bu sürece nasıl ayak uyduracağı ICEM Dünya Enerji Konferansı'nda tartışma konusu olacaktır.

Sıvılaştırılmış doğalgaz, doğalgazın sıkıştırılarak eksi161 dereceye kadar soğutulmasından elde edilmektedir. Sıvılaştırılmış doğalgaz gaz halindeki doğalgazdan 600 kat daha az yer tutmaktadır. Bu da gazın deniz yolu ile taşınmasını daha pratik bir hale getirmektedir. Sıvılaştırılmış doğalgaz aynı kütledeki suyun yarısından daha az ağırlığa (yaklaşık %45 daha az) sahiptir. Kokusuzdur, renksizdir, paslandırmaz ve toksik değildir. Buharlaşma sırasında havayla temasta sadece %5 ile %15 arası yoğunlukta yanar. Ne sıvılaştırılmış doğalgaz ne de sıvılaştırılmış doğalgaz buharı açık havada patlar. Güvenlidir. Çünkü hacim olarak sıkıştırılsa da sıvı hali normal atmosfer basıncındadır.

Günümüzde özel yapılmış 130 adet tankerden oluşan bir filo zengin gaz yataklarının keşfedildiği Cezayir, Endonezya, Trinidad, Venezuela, Nijerya, Norveç, Katar, Avustralya ve Umman gibi ülkelerdeki üretim alanlarından sıvılaştırılmış doğal gaz taşımaktadır. Varış noktalarındaki terminallerde sıvı yakıt tekrar gaz haline getirilmekte ve enerji tesislerinde kullanılmaktadır.

Sıvılaştırılmış doğalgaz dünya çapında hızla büyüyen bir enerji pazarına sahip. Kullanımı yılda % 6-7 oranında büyüyor ve bu oran 10 yıl içerisinde ikiye katlanacaktır. Günümüzün en büyük pazarı olan Asya'da tek başına Japonya dünyadaki sıvılaştırılmış doğalgaz üretiminin yarısından fazlasını tüketmektedir. Avrupa Birliği'nde ise Fransa ve İspanya en büyük sıvılaştırılmış doğalgaz ithalatçılarıdır. Diğer ülkeler de sıvılaştırılmış doğalgaz ithalatını artırıyor ya da yeni sıvılaştırılmış doğalgaz alım terminalleri kurmayı planlıyorlar.

Gazprom sıvılaştırılmış doğalgaz alanında önemli bir tedarikçi olmayı planlıyor ve bu alanda uzmanlaşıyor. Rusya gibi dünya gaz rezervlerinin 1/3'üne sahip olan bir ülke için bu önemli bir yönelim. Bu dev şirket sıvılaştırılmış doğalgazı Barentz, Baltık ve Sibirya işletmeleri dışında üretmeyi düşünüyor. Shtokman gazı boru hattı ile Avrupa'ya pazarlanamayacak kadar piyasaya uzak olduğundan bu alanda mükemmel bir aday olabilir. Batı Avrupa ve İngiltere pazarına girilmesi söz konusu olsa bile *Gazprom*'un bu alanda hedefleyeceği esas pazar Kuzey Amerika olacaktır.

2.3. Elektrik

Elektrik sektörü şiddetli baskı altında tutulmanın zorluklarını taşımaya devam ediyor. Özelleştirme ve kuralıslaştırma halen birçok hükümet ve sivil toplum kuruluşunun gündeminde yer almaktadır. Kamunun çıkarlarını ve çalışma koşullarını etkileyecek bu kararların zararlı etkilerine karşı mücadele etmek için sendikalar her zamankinden daha güçlü örgütleniyorlar.

Bu tür politikaların işçilere ve tüketicilere dayatılması halinde yaratabileceği tutarsızlığı ve zararlı etkileri gözler önüne sererek kamuoyunun desteğini kazanmasını bilmiş sendikalara ilişkin örnekler çoğalmaya başladı.

Örneğin geçen yılın sonunda, Rusya Elektrik İşçileri Sendikası *Elektroprofsoyuz*'un kongresi, Rusya'daki dev elektrik işletmesi RAO-UES'in ana uğraş alanı korunarak yan faaliyet alanlarının elden çıkarılmasının hem toplumsal hem de sendikal açıdan olası sonuçları üzerinde durdu. Sektördeki dizesiz liberalleşme karşısında dayanışma ve karşılıklı bilgi-deneyim alışverişi her zamankinden daha fazla gerekli olacak.

Avrupa Birliği'nde elektrik sektöründe devir işlemleri veya birleşme istekleri sektörün gelecekteki tutarlılığı üzerine gölge düşürmektedir. *Endesa*'nın başka bir İspanyol şirket grubu *Gas Natural* tarafından yutulma girişimini Almanya merkezli E.ON sürdürdü. Özelleştirilecek olan *Gaz de France* ile *Suez*'in birleşme planını ise Belçika merkezli *Electrabel* şirketini kontrol altına almayı amaçlayan İtalyan *Enel*'in *Suez*'i ele geçirme girişimi izledi. ICEM ve üyeleri bu şirketlerde önemli bir sosyal taraf olan işçilerin bu süreçte hak kaybına uğratılmaması için bu gelişmeleri dikkatli bir şekilde takip etmektedir.

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu IMF özellikle gelişmekte olan ülkelerde su, elektrik, sağlık hizmetleri ve konut gibi temel mal ve hizmetlerin sağlanmasında özel sektöre daha büyük bir rol verip bağımlılık yaratarak enerjinin yeniden yapılandırılmasına ve özelleştirilmesine öncülük ediyor. Klasik model, dikey örgütlenmiş entegre işletmeleri ayrı üretim, iletim ve dağıtım birimleri halinde düzenlemek ve mümkün olan yerlerde hizmetleri taşeronla vermek suretiyle entegre işletmeleri parçalamaktır. Enerji şirketleri sektördeki özelleştirmenin, liberalleştirmenin ve kuralsızlaştırmanın yarattığı fırsatları kullanma çabalarını pekiştiriyorlar. Özelleştirilen her altı şirketten beşi enerji sektöründe yer almaktadır.

Bir kamu hizmetini yeniden yapılandırmak siyasi olarak hassas bir konudur. Bu bağlamda yapılan değişiklikler sadece kurumların kendilerini ilgilendirmiyor aynı zamanda daha geniş bir toplumsal kesimi ve ekonomiyi ilgilendiriyor. ILO'ya göre, özelleştirme tek başına bütün dünyada %30 istihdam kaybına neden oldu. Hem Dünya Bankası hem de ILO özellikle yeraltından maden çıkarılmasına dayanan endüstrilerde dönüşümlerin sosyo-ekonomik maliyetinin temelde bu endüstrilerde çalışan işçilere ve topluma ödettirildiğinin altını çiziyor.

Avrupa elektrik piyasasında neo-liberalizmin dayatması ile yapılan özelleştirmeler ve yeniden yapılandırmalar kapsamında bugüne kadar 250.000 istihdam kaybı yaşandı.

Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen ülkeler üyeliğin bir koşulu olarak elektrik piyasalarını yeniden yapılandırmaya devam ettikleri sürece bu istihdam kaybı da devam edecektir. Diğerleri (yeni üye olanlar) ise zaten ya enerjiyi liberalleştirmeye başlamış bulunuyorlar ya da enerji politikalarını Avrupa Birliği modeline uyduruyorlar ve büyük bir toplumsal çalkantı yaratan bir süreç içindeler.

ICEM üyesi örgütlerin deneyimleri, kamuoyundaki eğilime ve kamu politikalarına aykırı olarak hükümet, özel sektör ve Dünya Bankası/IMF üçlüsünün danışıklı dövüş içine girdiğini gösteriyor. Bu bağlamda şeffaflık iyi bir yönetim kuralı olmaktan ziyade bir istisna olmakta, özellikle işçiler, tüketiciler ve hatta parlamenterler gibi ana taraflar dışlanmaktadır.

Enron skandalı ve Brezilya ile Kaliforniya'daki enerji krizleri, ICEM üyesi örgütlerin kendi ülkelerindeki özelleştirme ve kuralsızlaştırmayı durdurma konusundaki kararlılığını daha da artırdı.

2.4. Kömür

Kömür, bol bulunan, coğrafi olarak dünyaya yayılmış, depolanması ve nakli kolay bir yakacak olarak, çevre açısından içerdiği sakıncalara rağmen hâlâ rekabet gücü olan bir yakıt kaynağıdır. Endonezya, Çin ve Hindistan'ın artan iç enerji talepleri kömür fiyatlarını yükselten ihracat kısıntılarına neden oldu. Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile birlikte Çek Cumhuriyeti ve Polonya gibi ülkelerde 1980'lerde sektördeki birinciliği yitiren kömürden enerji üretme tekrar birincilik koltuğuna oturdu. Böylece çevrede yol açtığı kirliliği temizlemesi konusunda sektör üzerindeki baskılar arttı.

Avrupa Birliği koşullarına sahip olan ülkeler için kömür güvenli, bütçeye uygun ve uzun ömürlü bir enerji kaynağıdır. Yerli kömür için iyi bir kullanım alanı olan temiz kömür enerjisi üretimi Avrupa Birliği'nin enerji, çevre ve rekabet hedeflerine ulaşmasında yardımcı olabilir. Bu durum kömür kullanımının artmaya başladığı küresel pazarlar için çevreyi dikkate alma konusunda bir örnek olacak, aynı zamanda Avrupa sanayisi için önemli imalat ve istihdam olanakları yaratacaktır. Avrupa Birliği'nin hedefi, bütün kömür filosunu temiz kömür enerjisi teknolojisine aşamalı bir şekilde geçirerek sonunda emisyonu sıfıra düşürmek olmalıdır.

Karbondioksitin depolanması için bir yasal altyapı düzenlemesi oluşturulması ve karbondioksitin toplanması ve dağıtılmasına yönelik planlamanın başlatılması gerekiyor. Avrupa'nın yerli kömür kaynakları olmadan kömürden elektrik üretmesi akla uygun bir yöntem değildir. Böyle bir durum ithal kömür hacmini artırır, fiyatları baskı altında tutar, enerji maliyetlerini, zincirleme bir şekilde, tahmin edilenden daha fazla artırır. Ayrıca liman kapasitesi ve demiryolu altyapısı böyle bir gelişmeyi kaldıramaz.

2.5. Nükleer Enerjinin Yeniden Doğuşu

Enerji açığı olan Asya nükleer enerji tesisleri kurmak için milyarlarca dolar harcıyor. Şu anda yapılmakta olan tesislerin 2/3'ü Hindistan ve Çin'de bulunmaktadır. %35-40 oranında nükleer enerji kullanan Güney Kore ve Japonya ile karşılaştırıldığında Çin ve Hindistan'ın kullanım oranı %2-4 düzeyinde kalıyor.

Eurobarometer tarafından 2004 yılında AB'de yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, elektrik üretiminde nükleer enerjinin bir seçenek olduğu yönündeki görüşü tamamen destekleyen ya da bu doğrultuda görüş bildirenlerin oranı Almanya'da %48, İngiltere'de %53, İtalya'da %55, Fransa'da %59, Finlandiya'da %65 ve İsveç'te %74.

Nükleer enerji üreten birçok ülke çevrecilerden gelen baskılardan dolayı ya nükleer enerjinin aşama aşama devre dışı bırakılmasını öngören yasal düzenlemelerle ya da nükleer enerji ile ilgili herhangi yeni bir gelişmeyi fiilen erteleyerek programlarına ara vermişlerdir. Ancak Kyoto Protokolü ve diğer çevre anlaşmalarının öngördüğü hedefler bağlamında başa çıkılması gereken akut bir sorun haline gelen karbondioksit emisyonu ve fırlayan yakıt fiyatları, nükleer enerjiyi bir seçenek olarak yeniden insanlığın önüne koydu. Hem ABD Başkanı George Bush hem de İngiltere Başbakanı Tony Blair nükleer enerji seçeneğinin gelecekte dışlanamayacağını belirttiler.

Nükleer atıklar çevresinde dönen bütün bu çevre tartışmalarını bir yana bırakırsak, bu durum pratik bazı sorunlar ortaya çıkarıyor. Birçok ülkede çalışmaların yıllardır ertelenmesi sonrasında yapılması düşünülen yeni nükleer tesisler için uzman mühendis eksikliği ve bu tesislerde çalışacak kalifiye işçi eksikliği vardır. Bu tartışmanın bizi, İCEM üyelerini ilgilendiren yönlerinden biri budur.

2.6. Yenilenebilir Enerji

Petrol üretiminde maksimum noktaya varıp varmadığımız, petrol şirketlerinin üst üste 13 yıl boyunca mevcut üretimin yerine tümüyle rezervleri geçirme olasılığından söz etmesinin gelecekte hâlâ mümkün olup olmayacağı bir süredir tartışılıyor. Büyük petrol ve gaz alanlarının bulunması geçen yüzyılda kalmıştır. Günümüzde bulunan petrol alanları genellikle daha küçük ve petrol çıkarması daha zor alanlardır. Gelişmiş arama bulma ve üretim teknolojilerine ve harcamaların geri dönüş oranlarındaki sürekli iyileşmeye rağmen petrol enerjisinin sonu geliyor.

Bu bağlamda, özellikle geleneksel enerji fiyatlarındaki artışın ekonomik olarak gerçekleşebilir ile ham hayal olarak kabul edilen arasındaki açığı kapatmaya başladığı günümüzde, tükenmeyen ve temiz bir enerji kaynağı arayışı, sayısı devamlı artan takipçilerini peşinden sürüklüyor. Geleneksel bir yenilenebilir enerji kaynağı olarak hidroelektirik enerjisi sendikalar tarafından güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Elektrik enerjisi üretimi, özellikle fazladan yılda 3 gigawatt saat enerjinin kullanılabilmesinin söz konusu olduğu Asya'da halen büyük bir gelişme potansiyeline sahiptir. Kuzey Amerika ve Avrupa'daki %70'lik kullanım potansiyelleri ile karşılaştırıldığında, varolan potansiyelin Afrika'da sadece %6'sının, Asya'da ise sadece %21'inin kullanıldığı tahmin ediliyor.

Bugün üzerinde durulan bir diğer alan ise biyolojik yakıtlardır. Bu alanda bazı önemli yatırımlar gerçekleştirildi. Ancak bu seçenek sürdürülebilir gelişme açısından her derde deva değildir. Tarımsal ürünlerden gıda yerine yakıt üretimi uzun dönem sonra gelişme açısından çözüm getirmekten çok potansiyel sorunlar yaratabilecektir. Ama aynı zamanda bu alanda sendikaların dikkate alması gereken önemli bir istihdam potansiyeli bulunmaktadır.

Rüzgâr ve güneş enerjisiyle ilgili çalışmalar belli bir olgunluğa erişiyor. Şu anda, tamamen ekonomik olmamakla birlikte bu alandaki gelişmeler umut verici. *Shell* güneş enerjisi ile ilgili yatırımlarını yeni elden çıkardı. Bu, ham hayalciler için kötü bir haber gibi gözüküyor. Fakat aslında bu, gelecekte daha ucuza daha fazla enerji üretme olanağı verecek *ince katman teknolojilerine* yatırım yapmak içindi.

En azından ilk safhada bu alanlarda büyük bir yeni istihdam potansiyeli var. Bu alanlarda çalışacak işçilerin sendikalarımızın potansiyel üyeleri olduğunu aklımızda tutmalı ve buna göre hareket etmeliyiz.

2.7. Hidrojen

Uzun yıllardır bazı roket yakıtlarının bileşeni olarak kullanılan hidrojen günümüzde enerji bağlamında genişçe tartışılmaya başlandı. Hidrojen tek başına düşünüldüğünde bir enerji kaynağı olarak kullanılmamaktadır. Buna rağmen ilk safhada bir enerji taşıyıcısı olarak kullanışlıdır. Hidrojeni bir taşıyıcı olarak kullanmanın teorik avantajı, hidrojen üretiminde ortaya çıkan çevresel zararları sıkıştırarak lokalleştirmesidir. Örneğin hidrojen üretimi sırasında karbondioksit salınımı engellenir.

Hidrojen yakıt aygıtlarının kullanılması topluma diğer seçeneklerle karşılaştırılamayacak yararlar sağlayacaktır. Dünyanın fosil yakıtlara bağımlılığı ekonomik açıdan ve çevresel güvenlik açısından çeşitli temel sorunları beraberinde getirmektedir. Hidrojen yenilenebilir bir şekilde ve geleneksel enerji kaynaklarından üretilebilir. Böylece yakıtta esneklik ve enerji güvenliğinden bahsedilebilir. Hidrojen güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir

enerji teknolojileri ile eşsiz bir uyum sağlar. Hidrojen yakıt aygıtları çevreyi kirleten geleneksel enerji atıkları çıkarmadan elektrik üretir, üretilen her birimde geleneksel yakıtlardan daha az korbondiyoksit ortaya çıkarır.

Açıkça görülebileceği gibi, yenilenebilir hidrojen çok yararlı sonuçlar veriyor. Fakat yenilenebilir enerji üretiminin nadirliği ve maliyeti kısa vadede hidrojenin doğalgazdan elde edileceği anlamına geliyor. Bu topluma önemli yararlar sağlayabilir ve hidrojenin ticarileşmesini kolaylaştırabilir. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynakları maliyet, piyasaya uzaklığı ve diğer faktörler açısından değerlendirildiğinde, kendisine en uygun pazarı bulacaktır.

Yenilenebilir enerjiye erişim arttıkça, belli aralıklarla üretilen enerjinin depolanmasına olanak veren hidrojen gerçekten önemli bir fayda sağlayacaktır.

3. ICEM Çerçeve Sözleşmeleri

1998 yılında Statoil ICEM ile ilk Küresel Çerçeve Sözleşmeyi imzaladığında Statoil başkan yardımcılarında Geir Westgaard şöyle demişti: "Sendikalar bilgiye dayanan küresel örgütlerdir. Farkına varmamız gereken sorunlar konusunda bizi önceden uyarıyorlar, riskleri hafifletmek üzere önceden tedbir almamızı sağlıyorlar." Westgaard devamla, tarihin emek ve sivil topluma karşı çatışmacı değil, uzlaşmacı tutum takınan şirketlerden yana olduğunu belirtmişti.

Akıllıca söylenmiş bu sözleri dikkate alan ICEM üye sendikaları ile birlikte küresel çerçeve sözleşmeleri geliştirmek için çalışmaya devam ediyor.

Temel yaklaşım, çokuluslu bir şirketin dünyada faaliyette bulunduğu her yerde uygulayacağı bir ilkeler/standartlar platformu oluşturmaktır. Temel ilke ise, ilgili ülkelerdeki ulusal hukuk bu konuda bir zorunluluk öngörmüş olsun ya da olmasın, ICEM, üye sendikalar ve şirket yönetimi arasında açık bilgi akışı kanalları oluşturarak çalışma ilişkilerinin sürekli iyileştirilmesini ve geliştirilmesini güvence altına almaktır.

Küresel Çerçeve Sözleşmeler şirket davranış kurallarından çok farklıdır. Ayırt edici özellikleri şunlardır:

- Müzakere sonucu oluşurlar, tek taraflı değildirler.
- Üzerinde anlaşmaya varılmış izleme ve doğrulama mekanizmaları öngörür.
- İhlaller için çözüm yöntemleri öngörülmüştür.
- Çalışma standartlarını kabul eder ve geliştirmeye çalışır.
- Sosyal diyalogu kabul eder ve geliştirmeye çalışır.

Küresel sözleşmelerin temel özellikleri şunlardır:

- Her çalışanın kendi seçtiği sendika tarafından temsil edilme hakkı
- Temel sendikal haklar (ILO 87, 98), şirket sendikal örgütlenme çalışmalarına karşı çıkmamayı kabul eder.
- Zorla işçi çalıştırılmaması (ILO 29, 105)
- Çocuk işçi çalıştırılmaması (ILO 138)
- Çalışanlara fırsat eşitliği sağlanması ve eşit davranılması (ILO 100, 111)
- İlgili ülkedeki örnek işkolu standartlarına uygun adil ücret ve sosyal hak ödenmesi
- İşyeri güvenliği sağlanarak örnek uygulama standartlarının yaygınlaştırılması
- Sürdürülebilir sosyal ve çevresel gelişmenin gözetilmesi
- Sözleşme hükümlerinin taşeron işçilere de uygulanması.

ICEM'in bağıtladığı 12 Küresel Çerçeve Sözleşmenin metinlerine www.icem.org web adresinden ulaşılabilir.

3.1. ICEM'in Enerji Sektöründeki Yeni Küresel Çerçeve Sözleşmeleri

3.1.1. ENI

ENI ile yapılan Küresel Çerçeve Sözleşmenin imza töreni 29 Kasım 2002 tarihinde Roma'da yapılan ICEM Dünya Enerji Konferansı'na katılan 300 delegenin önünde yapıldı. Sözleşme Haziran 2001 tarihinde ENI yönetimi ile İtalyan sendikaları FILCEA, FEMCA, ve IULCEM arasında yürürlüğe giren endüstri ilişkileri üzerine bir protokolden kaynaklanmaktadır. Bu protokol şirketin bütün dünyadaki faaliyetlerinin sosyo-ekonomik etkileri ve ILO Temel Sözleşmeleri'nde bulunan insan haklarına ve sendikal haklara saygı duyulması bağlamında diyalog yöntemleri öngörmektedir.

1953 yılında kurulan ENI %30'u devlete ait olan özelleştirilmiş bir şirkettir. Şirket ICEM'in ana sektörleri olan petrol ve gaz arama, üretim, rafineri, pazarlama, mühendislik ve petrol alanı hizmetleri, elektrik üretimi ve petrokimya alanlarında faaliyet yürütmektedir. ENI, 67 ülkede bulunan yaklaşık 70 firma ile dünyanın 5. büyük enerji üreten şirkettir.

ENI yaptığı bu sözleşme ile Birleşmiş Milletler'in *Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi* ile ILO'nun Temel Çalışma Sözleşmeleri'nde yer alan temel insan haklarına ve sosyal haklara saygı gösterilmesi ve bu hakların uygulanması konusundaki taahhütlerini teyit etmektedir. Bu haklar şunlardır: işçilerin örgütlenme ve toplu sözleşme yapma hakkı, zorla işçi çalıştırılmasının yasaklanması, çocuk işçi çalıştırılmasının yasaklanması ve ayrımcılık yapılmaması. Ayrıca, sözleşme, ENI'nin faaliyette bulunduğu bütün ülkelerdeki işletmelerde iş koşullarının devamlı olarak iyileştirilmesini ve işçi sağlığı ve işyeri güvenliği standartlarının güvence altına alınmasını öngörüyor.

Sözleşme, taraflara "ekonomik ve sosyal ilerlemeyi teşvik eden uygulamaların geliştirilmesi yükümlülüğünü getiriyor. Bu ise işçilere yönelik beceri geliştirme kurslarını, çeşitlilik yönetimini ve sürdürülebilir gelişme hedeflerinin gözetilmesini kapsıyor. Taşeron konusunda ise şirket, sözleşme çerçevesindeki hak ihlallerine karşı gerekli önlemleri alacağını taahhüt ediyor. Sözleşmenin herhangi bir maddesinin ihlali halinde şirket yönetiminin üstlendiği yaptırım sendikaya iletilecektir. Sözleşme şirket ve sendika ağları kullanılarak bütün işletmelere iletilecektir.

Şirket yöneticileri, ICEM'in İtalya'daki üye sendikaları ve ICEM Genel Sekreteri süregelen deneyim aktarımını ve sosyal diyalogu teşvik etmek amacıyla mali raporlar, istihdam, endüstri ilişkileri ve şirketlerin sosyal sorumluluğu gibi sosyoekonomik konuları görüşmek üzere bir araya geliyorlar.

ENI'nin şirketteki gelişmeler hakkında bilgi vermek üzere İtalyan sendikalarıyla birlikte düzenlediği son yıllık görüşmede ICEM Genel Sekreteri Fred Higgs bir konuşma yaptı. Toplantı gündeminde HIV/AIDS ve taşeron işçilik konuları ön plana çıktı.

3.1.2. Lukoil

ICEM ve OAO Lukoil Mayıs 2004'te bir Küresel Sözleşme imzaladı. Böylece Lukoil bu tür bir sözleşme imzalayan ilk Doğu Avrupa merkezli şirket oldu.

Sözleşme, ILO temel sözleşmelerinde ve ilgili diğer belgelerde yer alan ilkelere bağlılığı teyit ediyor. Sözleşmenin girişinde şu sözler yer alıyor: "Lukoil ve ICEM Lukoil grubunun faaliyetlerinden etkilenen toplum kesimlerinde ve işyerinde temel insan haklarını desteklediklerini teyit ederler." Giriş bölümünde, "çalışanların sağlığının, güvenliğinin ve esenliğinin korunması" öncelikli olarak taahhüt ediliyor. Yine giriş bölümü, "doğal çevre ve insan üzerinde şirketin yaptığı işten kaynaklanan etkilerin sorumluluğunun" imzacı taraflar arasında paylaşılmasını öngörüyor.

Sözleşme Lukoil'in insan hakları konusundaki taahhütlerini *Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'ne*, sendikal haklar konusundaki taahhütlerini ise ILO sözleşmelerine ve *Birleşmiş Milletler Küresel Anlaşması'na* bağlamaktadır.

Lukoil sözleşmesi, insan hakları konusunda BM *İnsan Hakları Bildirgesi'nin* geçerli olacağını, şirketin faaliyette bulunduğu bölgelerde hoşgörüyle, dinle, kültürle, sanat ve zanaatla ilgili geleneklere saygı göstereceğini, o gelenekleri koruyacağını ve geliştireceğini, sendikalaşmaya karşı çıkmayacağını, çevre dostu teknoloji kullanmayı özendireceğini, işçi sağlığı, işyeri güvenliği ve çevre konularında ilerlemeyi teşvik edeceğini öngörüyor.

Lukoil enerji alanında Rusya'nın önde gelen çokuluslu şirkettir. Dünya çapında 96.000 işçisi ile Rusya'nın toplam petrol üretiminin %20'sini gerçekleştiren şirket, dünya petrol rezervleri açısından da *ExxonMobil*'den sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Şirket, Hazar Bölgesi'nde holdinglere, Polonya, Romanya ve Bulgaristan'da çeşitli varlıklara ve ortak işletmelere sahiptir. Lukoil yatırımları Cezayir, Libya ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Şirket aynı zamanda Irak'ın gelişmesi konusunda da dengeli bir politika izliyor.

Lukoil'in Suudi Arabistan ve İran'da petrokimya ve gaz şirketlerinde de hisseleri var. Yine Nijerya'da faaliyetleri olan şirketin Amerika'da da 2000 petrol istasyonu bulunuyor. ROGWU Başkanı Lev Mironov böyle bir sözleşme imzalamanın hem küresel bağlamda hem de Rusya için bir dönüm noktası olduğunu belirtiyor ve ekliyor: "Diğer başarılı Rus şirketlerinin de bu örneği izlemesi ve sosyal devlete yönelik politikaları faal olarak uygulaması çok iyi olacaktır. Küresel ekonomide aktif bir rol üstlenen Rusya merkezli ilk gerçek çokuluslu şirketin Rusya'nın geleneksel değerlerine uygun olarak işçileri dikkate alması gerçekten ilham verici." dedi.

3.1.3. EDF

ICEM Ocak 2005'te, hızla büyüyen *Electricité de France* (EDF Grubu) ile onuncu küresel çerçeve sözleşmesini imzaladı. Sözleşme ICEM'in Fransa'da elektrik sektöründe faaliyet gösteren üyesi Federation Chimie Energie'nin (CFDT) katılımıyla imzalandı. Sözleşme için yapılan müzakerelere EDF'nin faaliyet gösterdiği bütün ülkelerden sendika ve işçi temsilcileri de katıldı. Ayrıca ICEM'in yanı sıra Uluslararası Kamu Görevlileri Sendikası, Uluslararası Enerji ve Maden Örgütü ve Dünya Endüstri İşçileri Federasyonu'nun da içinde bulunduğu birçok uluslararası sendikal örgüt bu sözleşmenin müzakere sürecine katıldı.

EDF bütün dünyada 160.000'den fazla işçi çalıştırıyor. Şirket Fransa, Almanya, İtalya, Polonya ve Macaristan'daki faaliyetlerinin yanı sıra Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde mühendislik ve danışma hizmetleri veriyor. Arjantin,

Brezilya ve Meksika’da pazarlama ve dağıtım firmaları olan şirket Çin, Laos ve Vietnam’a doğru hızla genişliyor. Paris merkezli şirket aynı zamanda Mısır, Fas, Fildişi Sahili ve Güney Afrika’da enerji üretim ve dağıtım alanlarında faaliyet gösteriyor.

Sözleşmenin başlangıcında şu hüküm yer alıyor: ”EDF grubunun küresel ekonomik rekabet bağlamında kendi değerleri şunlardır: bireye saygı, çevreye saygı, mükemmel performans, dayanışma ve dürüstlük. Biz şirket kimliğimizi, kültürümüzü ve etik politikamızı bu tür ortak değerlerden alıyoruz.”

ICEM ilk defa bir küresel çerçeve sözleşmeyi diğer uluslararası sendikal örgütlerle beraber müzakere etti. EDF grubunun faaliyet yürüttüğü bütün ülkelerde yürürlükte olan sözleşme, sendikal haklar ve işçi haklarıyla ilgili bütün ILO temel sözleşmelerini, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi’ni ve Birleşmiş Milletler Küresel Anlaşması’nın 10 temel ilkesini benimsediğini teyit etmektedir.

Hatta EDF Grubu, ILO Çalışma Sözleşmelerini onaylamamış ülkelerde de ILO temel sözleşmelerini (sendikalaşma özgürlüğü, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı, zorla çalıştırmanın yasaklanması, çocuk işçiliği ve çocuk sömürsünün ortadan kaldırılması, emek değerlendirmesinde eşitliğin gözetilmesi ve işyerinde ayrımcılığa karşı mücadele) tanıyacak ve bu sözleşmelere uyacaktır.

Sözleşme EDF işçilerinin ve EDF Grubuna bağlı taşeronların istihdam ettiği işçilerin sağlığına ve işyeri güvenliğine “öncelik” veriyor. İş güvenliğiyle ilgili risklerin önlenmesine ve iş güvenliği eğitimine özel önem veriyor. İşyerinde olası kazaların önlenmesine yönelik bir politika uygulanması ve yerel toplulukların karşı karşıya bulunduğu çevresel tehlikelerden haberdar edilmesi konusunda hükümler de içeren sözleşme, yenilenebilir enerjilerin geliştirilmesini de öngörmektedir.

EDF Grubu “EDF’nin kontrolü altında faaliyet gösteren şirketlerdeki her çalışanın emeklilikle ilgili sosyal yardım sisteminin kapsamına alınacağını ve iş kazası, hastalık ya da çocuk sahibi olma hallerinde çalışanların maddi ve manevi saygınlığının sağlanacağını” taahhüt ediyor.

Sözleşme EDF’nin verdiği işleri yapan taşeronlar hakkında da hükümler içeriyor. Bu çerçevede sözü edilen ilkeler şunlardır: uluslararası standartlara uygunluk, hukuka uygunluk, işçi sağlığı ve güvenliği, müşterilere etik davranılması ve çevreye saygı.

Sözleşme 3 yıl geçerlidir. EDF grubunun sahip olduğu bütün şirketlerde sözleşmenin koşulları ve uygulanması konusunda yönetim ile işçiler arasında diyalog başlamıştır. Sözleşmeyi imzalayan sendikalar ile uluslararası örgütlerin temsilcilerinden oluşan *EDF Grubundaki Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu İle İlgili Danışma Komitesi* yıllık gözden geçirmeleri gerçekleştirir.

ICEM böyle bir toplantıya ilk defa Nisan 2006’da katıldı. Özellikle taşeron işçilerle ilgili sorunları görüşme konusunda üye sendikalarımızla birlikte böyle bir olanak yakaladık. Fransız üyemiz ICEM’in taşeron işçiliği konusundaki uluslararası kampanyasına uygun olarak şirket yönetimiyle birlikte bir politika oluşturmak üzere görüşmeler yürütüyor.

3.2. Enerji Sektöründeki Küresel Çerçeve Sözleşmeler

3.2.1. Statoil

2005 Haziranı'nda Norveç'in Stavenger şehrinde, aynı zamanda ICEM Enerji Bölümü Başkanı olan, Nopec Sendikası'ndan Lars Myhre başkanlığındaki bir delegasyon ile Statoil temsilcileri, iki taraf arasında mevcut küresel çerçeve sözleşmeyi yenilemek üzere bir araya geldiler. Bu toplantıda özellikle ICEM'in belirlediği HIV/AIDS ve taşeron işçiliği gibi iki konu üzerine duruldu. Statoil, HIV/AIDS konusunda, ICEM'in küresel sözleşme hükümleri kapsamına almak istediği ILO ilkelerine atıfta bulunulmasını kabul etti. Taşeron işçiliği konusunda ise, Statoil ilke olarak itirazda bulunmadı, ancak konuyla ilgili özel hükümlerin sözleşmeye girmesi için görüşmeler yapılması gerekecek.

3.2.2. Endesa

Enerji çokuluslu Endesa ile küresel çerçeve sözleşme Ocak 2002'de Madrid'de imzalandı. Endesa 12 ülkede 20 milyon tüketicisiyle, 165.000 gigawatt saatlik bir dağıtım kapasitesi, toplam 43.000 megawatt kurulum kapasitesi olan dünyanın en büyük özel sermayeli elektrik gruplarından biridir. Şirketin aynı zamanda gaz dağıtımı, madencilik, su arıtımı, telekomünikasyon ve yeni teknoloji alanlarında faaliyetleri var. Yaklaşık 15.000'i İspanya'da olmak üzere dünya çapında 28.000 civarında insan istihdam etmektedir. Endesa ile yapılan sözleşme ICEM'in enerji sektöründe yaptığı ilk küresel çerçeve sözleşmedir.

Sözleşmenin son yürürlük döneminde, bu sözleşme vasıtasıyla kurulan temaslar sayesinde, Kolombiya'da diğer 7 çokulusluyu da kapsayan sosyal diyalog inisiyatifinin oluşturulması mümkün oldu.

Şimdilerde Endesa Avrupa'da sektörün tamamını yeniden şekillendirebilecek olan halka arz sorunu ile karşı karşıya. Sendikalar bu yılın başından bu yana bu konuda strateji oluşturmak için Avrupa düzeyinde bir araya geliyorlar. Bu rapor yazılırken ICEM uluslararası düzeyde bu konu ile ilgili girişimlerde bulunmak için İspanyol üyelerle görüşmeler yapıyor.

4. ICEM Enerji Ağları

4.1. Asya-Pasifik Elektrik Enerjisi Ağı

Asya-Pasifik Elektrik Enerjisi Ağı, Japonya Elektrik Enerjisi İşçileri Federasyonu *Denryoku Soren* ve Japonya Otomobil Federasyonu *JAF* tarafından aktif bir şekilde destekleniyor. Fiji, Hindistan, Malezya, Kore, Moğolistan, Nepal, Tayland ve Japonya sendikaları Ağ çerçevesinde düzenli olarak bir araya geliyor. Ağ üyesi sendikalar elektrik enerjisi teminini temel hak olarak tanımlıyorlar ve ülkelerin durumuna uygun enerji sistemleri talep ediyorlar. Ayrıca, önemli bir değişime yol açan liberalizasyon ve kuralsızlaştırmaların kontrol altına alınması gerektiğini ve kararların sosyal diyalog içerisinde alınması gerektiğini vurguluyorlar.

Çin'in ve Hindistan'ın hızla gelişen ekonomisi ve büyüyen enerji ithalatı piyasaları küresel ve bölgesel olarak etkiliyor. Elektrik enerjisinden elverişli bir fiyat üzerinden yararlanmanın hâlâ bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü Asya'da istikrarlı enerji arzı için işbirliğine ihtiyaç var. Ağ bazı ülkelerde temel sendikal hakların tehdit altında olmasından endişe duyduğunu vurguluyor. Ağ üyesi ülkelerin deneyimleri işletmelerin özelleştirilmesinin ve parçalanmasının

bir çözüm olmadığını gösteriyor. Bölgede sendikalar ICEM'in ve ona üye örgütlerin desteğiyle bu tür girişimlere karşı mücadele ediyorlar.

4.2. Balkanlar ve Güneydoğu Akdeniz Ağı

Önemli bir çalışma alanı olan Balkanlar ve Güneydoğu Akdeniz Ağı bölgedeki enerji işletmelerinin tek taraflı özelleştirilmesine ve yeniden yapılandırılmasına karşı verilen mücadelede üyelerimize maddi ve manevi destek sağlama aşamasındadır. Özellikle Romanya, Bosna-Hersek ve Sırbistan'daki hükümetler Avrupa Birliği'ni yatıştırma kaygısıyla, var güçleriyle piyasaları liberalleştiriyorlar ve bu süreçte ellerinde tutarlı bir yeniden yapılanma politika ve programı yok. Üyelerimiz bu süreçte aktif bir şekilde kampanyalar düzenliyorlar ve ülkelerindeki endüstriyel yeniden yapılanma girişimleri konusunda ICEM sekreteryasını bilgilendiriyorlar.

Ağın önemli bir işlevi üyeler arasında birlik ve dayanışmayı yükseltmesidir. Bölgede son on yılda yaşanan savaşlar ve bölge ülkelerinin karşı karşıya bulunduğu politik geçiş süreci dikkate alınacak olursa, bu önemli bir başarıdır. Enerji reformlarına hız verilmesi, üyelerimizin enerji politikaları konusunda bilgi alışverişi ve destek taleplerini artırdı.

Ağ, bölgede sosyal uyumu koruyacak ekonomik politikalar geliştirilmesi gerektiğinin altını çiziyor. Üye sendikalar, Avrupa'daki işçilerin çıkarlarına ve AB'nin temel kurallarına uygun ve işçilerle ilgili temel ilkeleri tehlikeye sokmayan sağlıklı rekabet koşullarının yaratılmasını kabul ediyorlar. Kamu şirketleri, yeniden yapılandırılmaları ve modernleştirilmeleri koşuluyla serbest piyasada rekabet edebilirler ve sosyal işlevlerini sürdürmelidirler. Ağ, Avrupa Birliği yönetim organları ile bölgedeki sendikalar arasında diyalog kurulmasında ısrar ediyor. ICEM ve EMCEF böyle bir diyalogun oluşturulmasında işbirliği yapacaklar.

4.3. Hazar Denizi Enerji Ağı

ICEM, Hazar Bölgesi Enerji Ağı'nı Fredriech Ebert Vakfı'nın yardımı ile kurdu. Ağ 2005 yılı Kasım ayında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de kuruldu. Azerbaycan Petrol ve Gaz İşçileri Sendikası endüstrinin gelişmesi açısından önem taşıyan bu bölgede böyle bir yapının kurulmasına yardımcı oldu. Bu sendika bölgedeki diğer sektör sendikaları ile temasa geçerek Bakü'deki ilk toplantıya evsahipliği yaptı. Ağın kuruluşuna ICEM'in güçlü üyesi, Norveçli sektör sendikası NOPEF de destek verdi.

Ağ üyesi sendikalar çokuluslu şirketleri sektörün gelişmesinde önemli aktörler olarak tanımlıyorlar. Terminaller başta olmak üzere, petrol boru hatlarının olduğu alanlar işçilerin örgütlenmesi için büyük önem taşıyor. Sektörlerimizin sürdürülebilirliğin sağlanması Hazar Denizi bölgesinde önemli bir sorun. İşçilerin önemli bir sosyal taraf olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekiyor. Genel olarak yabancı şirketlerin çoğunun sendika düşmanı olmasının yanı sıra taşeron işçiliği de her yerde olduğu gibi burada da önemli bir sorun. Ağ sendikalarının Kasım ayındaki toplantısı sırasında, Azerbaycan Petrol ve Gaz Sendikası önemli bir taşeron şirket olan *McDermott* ile görüşmeler yürütüyordu. Bu uluslararası toplantıyı şirkete karşı bir baskı aracı olarak kullanan sendika daha sonra önemli bir yol kat ederek tarihi bir sözleşme imzaladı.

Daha sonra Şubat 2006'da İstanbul'da Petrol-İş'in evsahipliğinde yapılan bir toplantıda Ağ 2006'da Bakü'de düzenlenen Hazar Petrol Konferansı ve Sergisi'ne katılmaya karar verdi. Bu vesileyle, bölgedeki ICEM üyesi örgütler sendikaların sektördeki etkinliklerini ve girişimlerini ortaya koyan ortak bir çalışma yaptılar.

İlk aşamada, ağ petrol ve gaz sendikalarına dayanıyor. Fakat koşullar elverdiğinde elektrik sendikaları da ağın kapsamı içine alınacak. Şurası açık ki henüz bu ağın içerisinde faaliyet göstermeyen ülkelerden sendikaların da gelecekte bu ağa katılması gerekiyor. Bu bağlamda Kazakistan'da ilgili bir sendika üye olma yolunda ilerliyor.

4.4. ExxonMobil İşçileri Ağı

ICEM'in Stavanger Kongresi'nde, *ExxonMobil*'de örgütlü ICEM sendikaları bir toplantı düzenledi. Toplantıda ABD Kâğıt ve Kimya İşçileri Sendikası PACE (ki şimdi ABD Birleşik Çelik İşçileri Sendikası ile birleşmiş bulunuyor) *ExxonMobil*'de kurulmasını önerdiği bir ICEM Küresel Ağı'nın evsahipliğini ve yönetimini üstlenebileceğini belirtti. ICEM Sekreteryası'nın yardımıyla üye sendikalara ait bir bilgi bankası kuruldu. Kasım 2004'te Teksas Eyaleti'nin Houston şehrinde bir araya gelen sendika delegeleri tarafından bir ağ kuruldu. Daha sonra ise ABD sendikaları tarafından bu amaca yönelik bir internet sitesi oluşturuldu.

Şirketteki sendikal örgütlülük düzeyi dünyanın değişik yerlerinde farklılık gösteriyor. ABD'deki rafineri şirketlerinde sendikalar önemli derecede etkili olmasına rağmen, petrol arama ve üretim şirketleri ile dağıtım şirketleri esas olarak sendikasızdır. Yine Norveç'te bulunan petrol platformlarında çalışan işçiler sendikalı olmasına rağmen, şirketin gelişmekte olan ülkelerde bulunan petrol ve doğalgaz arama ve üretim tesislerinde sendikalaşma çok zayıftır.

Son dönemde ExxonMobil içinde örgütlü üyelerin çeşitli eylemleri ICEM tarafından desteklendi. Bu eylemler Fransa, Belçika, İngiltere, Avustralya, Tayland ve Hollanda'da yapılan grevler ve/veya diğer faaliyetlerden oluşuyor. ExxonMobil İşçileri Ağı 9-11 Şubat'ta New York şehrindeki küresel araştırma konferansı sırasında bir toplantı düzenledi. ICEM üyesi Birleşik Çelik İşçileri Sendikası başta olmak üzere ABD sendikaları ile New York Çalışma Hayatı ve Endüstri İlişkileri Okulu'nun desteklediği toplantıda ağ, yeni bir faaliyet programı üzerinde anlaştı.

4.5. Uluslararası Nükleer Enerji İşçileri Sendika Ağı

Uluslararası Nükleer İşçileri Sendika Ağı ICEM'den bağımsız bir yapıdır. Ne var ki ağ üyesi örgütlerin çoğunluğunun ICEM üyesi olması nedeniyle, geçmişte bu ağa lojistik destek verilmiştir. Ağ düzenli toplantılar yapıyor ve bir bülten çıkartıyor. 2006'da bu yapının ICEM Nükleer Enerji İşçileri Ağı'na dönüştürülmesi önerildi. Alınan karar Mayıs ayında Brüksel'deki ICEM merkezinde yapılan son ağ toplantısında onaylandı. ICEM Nükleer Enerji İşçileri Ağı Kasım'daki ICEM Enerji Konferansı'nda resmi olarak faaliyete geçmiş olacak.

5. ICEM-ITF Küresel Petrol ve Gaz Sendikaları İttifakı

2005'te Yönetim Kurulu'nun verdiği yetkinin ardından ICEM, taşıma sektöründeki kardeş sendika ITF (Uluslararası Nakliyat İşçileri Federasyonu) ile ICEM-ITF Küresel Petrol ve Gaz Sendikaları İttifakı'nı kurdu. ITF 142 ülkede 624 sendikada faaliyet gösteren 4,5 milyon işçiyi temsil ediyor. Federasyonun merkezi Londra'da bulunmaktadır.

İttifak faaliyetleri koordine edebilmek için bir Strateji ve Örgütlenme Daimi Komitesi kurdu. Komitenin ilk toplantısı Şubat 2006'da ICEM merkezinde

yapıldı. ICEM üyeleri Fred Higgs, Lars Myhre, Brian Payne, Thomas Thomas, Lev Mironov ve Erol Mcleod. Toplantıda Lars Myhre başkan olarak seçildi.

İttifakın amaçları, petrol ve gaz endüstrisinin bütün alanlarında ve sektörün lojistik tedarik zincirinde iki küresel federasyon arasındaki işbirliğini tartışmak, değerlendirmek ve güçlendirmektir.

İşbirliğinin kapsadığı alanlar şunlardır:

- petrol ve gaz arama ve üretim faaliyetleri
- rafinaj faaliyetleri
- ilgili hizmetler
- dağıtım hizmetleri
- karayolu dağıtım hizmetleri
- demiryolu dağıtım hizmetleri
- ticari deniz taşımacılığı
- limanlar, terminaller, boru hatları

Sektördeki büyük şirketleri etkilemek ve karşılıklı destek ve dayanışmayı yükseltmek için stratejik politikalar oluşturulması ve örgütlenme imkânlarının geliştirilmesi ittifakın diğer amaçlarıdır.

Petrol ve gaz işçilerini kapsayan iki küresel federasyon arasındaki bu ittifak, Ağustos 2006'da Güney Afrika'nın Durban kentinde yapılan ITF kongresinde ITF delegelerinin ICEM-ITF girişimine tam destek vermeleriyle daha da güçlendi. ITF ve ICEM iki yılı aşkın bir süreden beri dünyanın birçok bölgesinde işçi haklarını savunmak için birlikte hareket ediyorlar.

ICEM endüstrideki Statoil, Lukoil ve ENI gibi önemli çokuluslu şirketlerle küresel çerçeve sözleşmeler bağlatmış bulunuyor. ICEM, bu nedenle, sözleşmelerin gözden geçirilmesi sırasında ITF'nin de sözleşmelere katılımını sağlama çabası içinde. İttifak daha sonra birkaç büyük şirketin CEO'ları ile diyalog kurmayı hedefliyor. Bu bağlamda BP, *Shell*, *Lukoil*, *Statoil* ve *ConocoPhillips*'i belirledik. Bu iki küresel federasyon projeleri konusunda bilgi ve görüş alışverişi yapacak, birlikte çalışacak ve işbirliği yapacakları alanları (Irak, Ürdün) saptayacaklar.

ITF Amman ofisi kaynaklarını ittifakın kullanmasını sağlayacak ve bu bağlamda *Deniz aşırı Çalışma Grubu* ile temasa geçtik. HIV/AIDS alanında düzenleyeceğimiz kampanyalarda birlikte hareket edeceğiz. Taşeron işçilik ICEM'in olduğu kadar ITF'nin de en öncelikli konusu.

İki küresel federasyon arasında işbirliği ile ilgili geçmişteki çalışmalar büyük bölümüyle sektörün deniz alanını kapsıyordu. Şimdi ise ICEM-ITF Küresel Petrol ve Gaz Sendikaları İttifakı, arama bulma ve rafinajdan dağıtıma kadar karada yapılan faaliyetlerin bütün aşamalarını kapsayacak.

Günümüz enerji piyasası ve onun birbiriyle bağlantılı altyapısı işçiler açısından bu ittifakı doğal bir hale getiriyor. Böylece sendikal hareket uluslararası alanda bu önemli piyasaları kontrolü altında bulunduran büyük şirketler karşısında daha güçlü bir etkiye sahip olacak.

Sendikal örgütler “kuyudan nakliyata” kadar olan bütün aşamalarda ortaya çıkacak sorunlar çevresinde örgütleneceklerdir. Böylece, ICEM'in geleneksel sektörleri olan arama bulma ve rafinajdan üretime kadar bütün alanlarda, ITF'nin alanları olan denizyolu, karayolu, demiryolu ve boru hatları dahil dağıtım alanında çalışan bütün işçiler arasında ortak bir bağ kurulacaktır.

Timor Denizi, Hazar Bölgesi, Nijerya ve Batı Afrika gibi yerlerde stratejik konularda etkili bir işbirliğine girmenin yanı sıra, ittifak, bir dizi petrol şirketinde ve onlara hizmet veren büyük taşıyon firmalarda mevcut sendikaların haritasını çıkardı. İttifak taşıma hizmetlerini ICEM'in var olan küresel çerçeve sözleşmelerinin kapsamına almaya çalışacak ve petrol- gaz sektörlerinde çalışan çok sayıdaki taşıyon işçisinin iş güvencesi kapsamına alınmasına özel önem verecek.

6. Enerji sektöründe sendikal durum – Bir kesit

Dünya Konferansı çerçevesinde, çeşitli konularda görüşlerini almak üzere, enerji sektöründeki bütün üye örgütlere kısa bir soru formu gönderdik.

Aldığımız cevapların bir özetini aşağıda veriyoruz. Bu bilimsel bir araştırmanın sonucu olarak değil, sadece rast gele bir kesit olarak düşünülmelidir. Ne var ki, bu görüşlerin paylaşılmasının ilginç olacağını ve önümüzdeki dönemde tartışmaya yol açması gerektiğini düşünüyoruz.

6.1. Önemli uyuşmazlıkların konuları

Son yıllarda bütün kıtalardaki ICEM sendikaları taşıyon sorunuyla karşı karşıya bulunuyor. Bütün sektörlerdeki işverenler arasında güvencesiz istihdam biçimlerini uygulama konusunda hızlanan bir trend var. Bazı durumlarda, bu uygulama, sendikaların bu işçi kesimlerini örgütlemesini engelliyor. ICEM, bizim işkollarımızda ve diğerlerinde özellikle bir tehdit niteliği kazanan bu kaygı verici gelişmeyi ele almak üzere özel bir kampanya başlattı. ICEM'in düzenlediği geniş katılımlı iki konferansta, işkolları bağlamında bu konular tartışıldı.

Genellikle bu karmaşık soruna geçmişte daha karmaşık çözüm arayışlarıyla yaklaşıyordu. Şimdiye kadar bu tür çözüm arayışları bir sonuç vermedi. Düzenlediği kampanya ve konferanslarla ICEM, sorunu basit ve sonuç verecek bir biçimde ele almak üzere, üye örgütlerin ortak geçmiş deneyiminden – olumlu ya da olumsuz- dersler çıkarmaya çalışıyor. İlk somut adım olarak, küresel sözleşme bağtladığımız şirketlere yöneliyor ve mevcut küresel çerçeve sözleşmelerde soruna çözüm getirecek hükümler yer almasını sağlamaya çalışıyoruz.

Sektörlerimizde ücret konularından kaynaklanan uyuşmazlıkların hayli az oluşu şaşırtıcı değil. Şirketlerin emek zincirini daha dar katmanlara bölme çabası nedeniyle, küreselleşme emekçi kesimleri büyük bir baskı altında tutmaya devam ediyor. Söz konusu trend, faaliyetlerin niteliği nedeniyle, enerji işkollarındaki kadar çarpıcı olmasa da, geneldeki baskı sürekli bir trend halinde maliyetler üzerinde hissediliyor ve maliyet kalemleri arasında ilk hedef ise genellikle ücret maliyeti. ICEM üyesi sendikalar, bilgi ve analiz alışverişi yapmak suretiyle, çıkarlarını koruma mücadelesi veriyor ve uluslararası dayanışma örgütleniyorlar.

Kuzey Amerika kıtasında sendikalar genellikle sağlık yardımları konusundaki uyuşmazlıklarla karşı karşıya kalıyorlar. Sağlık hizmetleri yönünden en yüksek olanaklara sahip olmasına rağmen sağlık hizmetleri maliyetinin de en yüksek düzeyde olduğu bir ülkede, ulusal sosyal güvenlik sisteminin bulunmaması itibarıyla, bu sorun işçiler ve sendikaları açısından ciddi bir kaygı konusu olmak durumundadır. ICEM, olanağını bulduğunda, Kuzey Amerika'daki üye örgütlerimizin şirketlere –toplu pazarlık ve yeterli sağlık hizmetleri konusunda- baskı uygulamasına yardımcı olmak üzere bilgi ve örgütlü uluslararası dayanışma sağlamıştır.

Özellikle Asya, eski Sovyet ülkeleri ve Afrika'da elektrik enerjisi sektöründeki kuralsızlaştırma ve özelleştirmeler konusunda da birçok uyuşmazlık gündeme gelmiştir. Bu tür uyuşmazlıklarda ICEM, sosyal enerji anlayışının gelişmesini sağlamada, sosyal diyalogu güçlendirmede, kamu çıkarına saygının ve istihdamın korunmasının gerçekleştirilmesinde her zaman üye örgütleri desteklemeye hazır olmuştur.

Özellikle Latin Amerika ve Afrika'da sendikalar genellikle örgütlenme özgürlüğünün yokluğu ve yaygın şiddet olgusuyla karşı karşıyalar. Örgütlenme hakkının Kuzey Amerika'da da büyük önem taşıyan bir konu olduğunu hiç akıldan çıkarmamalıyız. Bu durumlarda ICEM söz konusu uygulamaları sakınmadan ifşa etmiş ve üye örgütlerle dayanışmamızı ifade etmiştir.

Avrupa sendikaları ise genellikle işgücü piyasalarında esnekliğin artırılması girişimleriyle karşı karşıya. Elektrik sektöründeki kuralsızlaştırma bedelini ödetmeye devam ediyor ve büyük şirket birleşmeleri ve iktisapları istihdam ve çalışma koşulları için daha tehdit edici hale geliyor. Birçok Avrupa ülkesinde, emeklilik sistemlerinde yapılması düşünülen değişiklikler toplumsal hareketlere yol açıyor.

6.2. Sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji konusunda tutum

ICEM Kasım 1999'daki Dünya Kongresi'nde *Sürdürülebilir Gelişme* konusunda bir kararı oybirliğiyle kabul etti. Ama sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji konusunda sistemli bir tutum geliştiren ICEM üyesi sendikaların sayısı çok değil. Ne var ki, hangi sektörde olursa olsun sendikalar genellikle dengeli bir enerji karışımından yana tavır koyuyorlar. Fosil yakıt kaynakları bulunmayan ya da kıt olan ülkelerde elektrik sendikaları geleneksel olarak hidroelektrik, jeotermal ya da nükleer enerji üretimini savunuyorlar. Sanayinin uzun vadeli sürdürülebilirliği konusunda şu an bir mutabakat bulunmadığı için, nükleer enerji elbette daha tartışmalı bir konu.

Genellikle sendikalar yenilenebilir enerji kaynakları geliştirilmesini savunuyorlar. Alternatif enerjilerin geliştirilmesi ve kullanılması bağlamında bunu gerekli görüyorlar. Ne var ki, önerilen çözümlerden bazılarının ekonomik gerçekleştirilebilirliği konusunda kaygıları olmakla birlikte, sendikalar, ülkelerindeki yönetimlerin yeni seçeneklerin geliştirilmesine elverişli koşulların yaratılmasında aktif bir rol oynaması gerektiğini savunuyorlar. Bazı sendikalar sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji konusundaki ortak eğitim programlarına aktif olarak katılıyorlar.

Sendikalar katıldıkları küresel forumlarda görüşlerini açıklıyorlar. Sözgelimi, Johannesburg'da 2002'de yapılan ve özellikle enerji ve madencilik alanları üzerinde durulan *Sürdürülebilir Gelişme Üzerine Dünya Zirvesi*'ne Güney Afrika Maden İşçileri Sendikası (NUM) da katıldı. Zirve'de hazırlanan sivil toplum bildirgesini kaleme alan ekipte sendikaların temsilcileri de vardı.

6.3. Kyoto protokolü, küresel ısınma, vb.

Rusya iklim değişikliği üzerine 1997 tarihli Kyoto protokolünü Eylül 2004'te onayladı. Çevre konusundaki en önemli uluslararası anlaşma sayılan bu antlaşma, aksi takdirde, ciddi bir tehlike altında olacaktı ve küresel iklim değişikliğinin ve hava koşullarındaki aşırı oynamaların nedeni olarak görülen sera gazlarının emisyonunu azaltma çabaları bundan zarar görecekti. Gerçek bir kaygı konusu ise ABD, Çin ve Hindistan gibi önemli küresel aktörlerin bu konuyu hâlâ ağırdan almasıdır.

ABD’de Bush yönetimi Kyoto Protokolü’nü görmezden gelmiş ve küresel ısınmayı ancak son zamanlarda gerçek bir sorun olarak görmeye başlamıştır. Bu tutum konuya yaklaşımda önemli bir sorun oluşturmaktadır. Sendikalar, sivil toplum gruplarıyla birlikte, küresel ısınmanın varlığını hâlâ sorgulayan lobi gruplarının finansmanına son vermesi için *ExxonMobil* gibi şirketlere baskı uyguluyorlar.

6.4. Taşeron işçiliği

Önceden değinildiği gibi, güvencesiz istihdamın bütün biçimleri ICEM sendikaları için önemli bir kaygı kaynağı ve eylem nedeni olmuştur. Peru Elektrik İşçileri Sendikası FENTREP’in bildirdiğine göre, işçilerin yüzde 70’i sözleşmelidir ya da hizmet sektöründe istihdam edilmektedir; örgütlenme hakkı tanınmamış bu kesimlerin iş sağlığı ve güvenliği koşulları yetersizdir.

Enerji işverenleri özellikle bakım işlerini taşerona verme eğilimindedirler.

Japon sendikalarının karşı karşıya bulunduğu önemli sorunlardan biri, kısmi zamanlı çalışmanın, sözleşmeli işçiliğin ve taşeron işçiliğinin kullanılmasındaki artıştır. Çoğu durumda bu işçilere düşük ücretler ödenmektedir. Bu istihdam biçimlerinin değişik kılıklar altında kullanılması şirketlere işgücü maliyetlerini düşürme ve istihdam güvencesinden kaçınma olanağı sağlıyor. Japon iş mevzuatına göre, taşeron işçisi olarak belli bir süre çalışan kişiyi ana şirketin doğrudan istihdam etmesi gerekirken şirketler bu yasa hükmünü dolanıyorlar. Japon sendikaları, hükümeti, şirketlerin yasaya aykırı bu faaliyetlerine karşı kuralları daha etkin uygulamaya zorluyorlar. Son zamanlarda, hükümet, teftişleri ve kuralları etkinleştirerek soruna eğilmeye başladı.

Bunun yanı sıra, işyerindeki kazalar ve işçi sigortası konusunda bazı sorunlar var. Bu sorunlar işçilerin kaza tazminat sigortasını ve işsizlik sigortasını içeriyor. Taşeron işçileri sürekli işçilere oranla daha fazla iş kazasına uğruyorlar. Ayrıca, kimi durumlarda, bu işçileri istihdam eden şirketler onları yukarıda sözü geçen işçi sigortasının kapsamına almıyorlar.

Sözgelimi Filipinler’in enerji sendikası PIGLAS-APL’den öğrendiğimize göre, bu tür uygulamalar bazan getirilen yeni yasal düzenlemelerle destekleniyor. 2002’de çıkarılan 18-02 nolu bir yönergeyle “işletmelerin sözleşmeyle bir alt-işverene ya da taşerona iş vermesine” yasal yönden açıkça izin verildi. Yasal tanıma göre, “sözleşmeyle dışarıya iş vermek”, *asli işverenin belli bir işin, çalışmanın ya da hizmetin belli bir süre içinde ifasını veya tamamlanmasını bir alt-işverene veya taşerona vermeyi bir anlaşmayla kabul etmesidir; taşeron o işi asli işverenin işyerinde veya başka bir yerde yapabilir*. Sözleşmeli taşeron işçileri sınırlı süreli iş sözleşmesine tabidirler ve sosyal hakların kapsamı dışında tutulurlar. Sözleşmenin süresi genellikle altı aydan kısadır.

Deneyimler gösteriyor ki taşeron işçiliği özellikle örgütlü işletmelerde sendikayı zayıflatmak ve geleneksel üye tabanından koparmak amacıyla daha yaygın uygulanıyor. Ne var ki ICEM sendikaları bu alandaki mücadelede değişik yöntemler uygulayabiliyorlar. Şu birkaç örneği vermek mümkün:

Finlandiya Kimya İşçileri Sendikası uzun tedarik zincirleri kullanan iki büyük projeye karşı karşıya kaldı. Projelerden biri Olkiluoto’da bir Fransız şirketinin kurmakta olduğu nükleer tesisti, diğeri ise *Nestle Oil’in* kurduğu yeni dizel tesisiydi. Sendika sözleşmelerin ve diğer düzenlemelerin işyerindeki bütün işçilere uygulanmasını sağlamak için diğer sendikalarla işbirliği yaptı.

Arjantin Petrol ve Gaz İşçileri Federasyonu FASPYGP toplu sözleşmelere şöyle bir hüküm sokmayı başardı: Ana şirketler çalışma standartlarının, toplu

sözleşmelerin ve sosyal güvenliğin uygulanmasının sorumluluğunu taşeronlarıyla paylaşacaklardır.

İspanya’da sektör sendikası FITEQA özellikle rafinerilerde taşeronlukla ilgili ilginç sözleşmeler bağıtladı.

6.5. HIV / AIDS

HIV/AIDS sorunu ICEM’in gündeminde önemli bir yer tutuyor. Son dönemde, sorunu işkollarımız düzeyinde ele almak için bir kampanya başlattık.

Birçok Batı ülkesinde sendikalar HIV/AIDS’i, işkollarını ve kendi üye tabanlarını doğrudan etkileyen bir sorun olarak görmüyorlar. Bununla birlikte, AIDS’e yakalanmış işçilere karşı ayrımcılığa son verilmesi ve hastanın mahremiyetinin korunması için çalışıyorlar. Aynı sendikalar, hastalığın emekçi insanı en çok etkilediği ve kaynakların kıt olduğu bölgelerde bu salgın hastalıkla başa çıkılmasına yardımcı olmak için dayanışmanın gerekli olduğunu biliyorlar.

Afrika sendikaları ise bu konuyu sendikaların ana faaliyet alanlarından biri olarak görüyorlar. Salgının bölgedeki etkileri son derece ağır, ama özellikle maden bölgelerinde ve büyük elektrik üretim merkezlerinin bulunduğu yörelerde verilecek etkin mücadele için yeterli kaynak yok.

Sözelimi Güney Afrika’da salgının enerji sektörünün tamamını etkilediği belirtiliyor. Güney Afrika Maden İşçileri Sendikası NUM’un bir HIV ve AIDS birimi var. Sendika bu alanda geliştirdiği politikaları sözleşme imzaladığı şirketlerde uyguluyor. NUM, bugünlerde, ulusal enerji şirketi *Eskom*’un geniş kapsamlı bir HIV ve AIDS politikası hazırlama sürecine katılımını sağlama çabası içinde.

6.6. Kadın işçiler

Faaliyet gösterdiğimiz sektörlerde bu alanla ilgili temel sorunları şöyle sıralayabiliriz: kadınların bütçelerine uygun sağlık hizmetleri, emeklilik güvencesi, ücrette eşitlik, kaliteli çocuk bakım hizmetleri ve aile ile çalışma yaşamındaki sorumlulukların dengelenmesi.

Birçok sendikanın süregelen sorunlarından biri, kadın üyelerin sendikal çalışmalara ve yönetim organlarına etkin katılımının artırılmasıdır. Kadınlarla ilgili bir başka sorun ise yemek ve temizlik hizmetlerinde çalışan kadınların işlerinin taşerona verilmesidir.

Vardiyada çalışan çocuklu kadın işçiler genellikle kreşlerden, ama sadece gündüz vardiyalarında, yararlanabiliyorlar. Gece vardiyasında çalışanlar için böyle bir olanak yok. Japon sektör sendikasının verdiği bilgilere göre, yürürlükteki yasalara göre kadınlar yerin altındaki işlerde çalıştırılmazlar.

6.7. Özelleştirme/kuralsızlaştırma

Birçok Batı Avrupa sendikası için özelleştirme bir dönem önemli bir sorundu. Artık değil. Şu sıralarda gündemde yer alan ve toplu sözleşmelere de konu olan önemli sorun, kuralsızlaştırma (deregülasyon) ve esneklik. Bu iki sorun, sektördeki istihdamda yığınsal kayıplara ve üretim süreçlerinde ciddi bir değişime yol açıyor.

Batı Avrupa’da gözlenen bir başka gelişme de elektrik şirketlerinin yoğunlaşmasıdır. Ama Mayıs 2006’da Avusturya’da petrol şirketi OMW ile enerji şirketi *Verbund* arasındaki birleşme girişimi, içerdiği özelleştirme riskini ve kamunun enerji sektörü üzerindeki kontrolünün kaybına yol açma olasılığını

öne süren politik baskılar nedeniyle sonuçsuz kaldı. Aksi takdirde, bu oluşum, özelleştirmelerin kapısını açan bir emsal olacaktı.

Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde sendikalar hâlâ özelleştirme süreci içindeler ve özelleştirme ve kuralıslılaştırma deneyimini yaşamış ülkelerin sendikalarıyla dayanışma ve deneyim alışverişı sağlamaya çalışıyorlar.

Güney Afrika'da Maden İşçileri Sendikası, diğer sendikalarla birlikte, enerji sektöründeki işletmelerin özelleştirilmemesi için hükümete karşı mücadele veriyor. Hükümet ulusal enerji şirketi *Eskom*'u parçalayarak ayrı kuruluşlar halinde reorganize etmeye çalışıyor. Bununla gelecekteki özel yatırımlara ve özelleştirmelere olanak yaratılmak isteniyor.

Dağıtım alanının yeniden yapılandırılması hükümetin gündeminde öncelikli bir yer tutuyor. Hükümet yeniden yapılandırmayla vatandaşlara ve özellikle yoksul kesimlere daha düşük maliyetle hizmet sunmak istediğini öne sürüyor. Sendikaların amacı, bu alandaki işletmelerin kamu sektöründe kalması. Kongo'da hükümet elektrik işletmesi SNEL'i özelleştirmeye çalıştı, ama bu girişime sendikalar etkin bir direniş gösterdi.

Japonya'da elektrik enerjisi şirketleri hep özel sektörde oldu, ama bu şirketlere bölgesel tekel tanınıyordu. Ne var ki Japon elektrik enerjisi piyasasının liberalleştirilmesi 1995'te başladı. Nisan 2004 itibarıyla, 50 Kw'tan fazla enerji kullananlara yönelik piyasa liberalleştirildi. Ayrıca, elektrik enerjisi piyasasının bütünüyle liberalleştirilmesi konusunu ele alacak hükümet komisyonunun 2007'de çalışmalarına başlaması öngörülüyor.

6.8. ICEM üyesi örgütler ve Küresel Çerçeve Sözleşmeler

Enerji sektöründe faaliyet gösteren ICEM üyesi sendikalar küresel çerçeve sözleşmelere genellikle olumlu bakıyorlar. Ne var ki bazı zorluklar söz konusu. ICEM üyesi ABD sendikaları küresel çerçeve sözleşmelerin kendileri açısından pek etkili olmadığını vurguluyorlar. Bunun nedeni, imzacı işverenlerin sözleşmelerin hükümlerini ABD'de, özellikle ilk kez sendikalaşma çabasındaki işçiler açısından, görmezden gelme eğiliminde olması. Bu nedenledir ki Amerikan sendikaları, sendikal örgütlenme kampanyaları konusunda şirketler için uygulanabilir belirgin standartlar öngörülmesini öneriyorlar.

İletişimin pek kolay olmadığı bölgelerdeki sendikalar, küresel çerçeve sözleşmelerin içeriği ve hükümleri konusunda bilgi eksikliği olduğunu, bunun ise sözleşmelerden yararlanmada yetersizliklere yol açtığını vurguluyorlar. Bu sendikalar açısından önemli olan, sadece ICEM'in küresel çerçeve sözleşmeler bağitlaması değil, belli ülkelerin ve üye örgütlerin koşullarına bağlı olarak küresel sözleşmeler konusunda bilgi alışverişı yapılması, sözleşmelerin küresel ölçekte kavranmasının ve üye örgütler düzeyinde koordine bir biçimde uygulanmasının sağlanması.

Az sayıda ICEM üyesi sendika ise (özellikle Latin Amerika sendikaları), yürürlükteki küresel çerçeve sözleşmeleri doğrudan kullanamamaları da, çokuluslu şirketlere karşı sendikal çalışmalarını yönlendirmek ve sendikal hedeflerini belirlemek için genellikle bu sözleşmelerden yararlandıklarını belirtiyor. Küresel çerçeve sözleşmeler bu sendikaların yabancı sendikalarla (özellikle Batı Avrupa sendikalarıyla) bağlantı kurmasını kolaylaştırıyor. Ayrıca, küresel sendikaların varlığının tanınmasında bir ilk adım olarak görülüyor.

ICEM üyesi bazı sendikalar küresel sözleşmelerde tedarikçi ve taşeron firmaların yükümlülüklerinin daha belirgin ve açık bir şekilde ifade edilmesini zorunlu görüyorlar. Bazı sendikalar ise mevcut küresel çerçeve sözleşmelerin

değerlendirilmesini ve ortak bir çalışmayla *yeni bir küresel çerçeve sözleşme modelinin geliştirilmesini* öneriyorlar.

7. Küresel enerji - ICEM'in vizyonu

ICEM vizyonu olan bir küresel federasyondur. Enerji alanında, üye sendikalarımızla beraber bu vizyonu temsil ettiğimiz milyonlarca işçinin ihtiyaç ve özelemlerine daha uygun hale getirmek için çalışıyoruz.

Bulunduğumuz her alan ve platformda, sektörümüzdeki toplumsal taraflardan biri olan işçilerin talep ve görüşlerini savunuyoruz. Birlikte belirlediğimiz şu talep ve görüşleri yılmadan savunuyoruz:

- Güvenli, insanların bütçesine uygun ve erişilmesi kolay enerji istiyoruz.
- Sürdürülebilir endüstrilerde güvenceli iş istiyoruz.
- İşçilerin önemli bir toplumsal taraf olarak tanınması için mücadele ediyoruz.
- Adil ve sürdürülebilir bir toplumu gerçekleştirmek için aktif bir çalışma içindeyiz.
- Dar finans anlayışına dayanan modellere açıkça “hayır” diyoruz.
- Küresel çerçeve sözleşmeleri geliştiriyoruz.
- Bölgesel ve küresel ağlar kuruyoruz.

Birleşin ve Örgütlenin
Dayanışma Her Zaman Kazanır!